

מבעד למסוה

(שעורים בהסתכלות)

בקצור, רוצים אתם דוקא תלמידי החב"בים, שאספרי לכם באדיקות וכפרוטרוט, כדרכי בקדש, מכל אשר ראיתי מבעד למסוה.

ושמיעתי מאחורי הפרגוד ביום כפורים זה, מחמת שמסבתי ב"ה בכל בתי הכנסיות ובתי המדרשות עפ"י הזמנת הנבאים, כמש כמו ה"רבי" שלנו שיהיה, כדי לצאת ידי היכת כל המנינים והתלמידים, כנהוג- ובכו, האזינו, רבותי, ואדפרה, ותשמעו — אבל בקצרה, מפני שהיום ערב יום טוב בעולם ולא גמתי ערייז את הסוסה — ותראו כיצד מתפללת ירושלם עיה"ק ביום הכפורים? אגב, נשוחה קצת גם מענינא דיומא, על ר' משה קוימא ועל "עשרת השבטים" כאשר אהבתם. והיך מזה הרי ידוע לכם מכבר שאוהב אני לפעמים איזו הלצה ולכבוד זמן שמתנו הרי מותרות גם מילי דליצנותא ואפילו ליצנותא דעצמי, ולפעמים איזה מעשה שהיה מחמת שאיני בורא חליפה יש מאין, כידוע — או סתם מלתא חבדיהותא. כי הרי לא תכלית היא להיות ותמיד בעל-מוסר ובגיד מישרים; די להם ליהודים שלנו, שהטריחו אותם מר"ה אלול ועד יום הכפורים באמירת סליחות ופיוטים ובהרחורי תשובה, וכשהגיעו הימים

הנוראים" התחילו תוקעים באזניהם בשופרות ככל שכונותינו והרגיונו משנתנו ועבודתנו מבקר ועד ערב. די להם לראג על צרכי נסיעות למכסיקה ועל עניני פרנסה ועל המים הזידונים של הבלדיה, והניע הזמן שילמדו את עצמם לצחק קצת. רוצה אני, שר' ישראל'יק שלנו ידע לצחק מטוב לבי, כגוי תהבדיל, וע"כ אני משתדל להגיש לו כפעם בפעם צרור של בדיחות ויהודים ב"ה צוחקים, וכשיתודי צוחק, אין זה צחוק פרוע ומחוצף כיון ח"ה-ח"ח! ויוצא אלא צחוק שיש בו פשט'ל וחתיכת תורה.

לא אמרתי לכם כל זאת, אלא כדי ללמדכם, תלמידי היקרים, כי כלל גדול אצלי, שלא להתנדע ל"רשות", כמאמר תנ"ל, לאיזו שתהיה בלא צד מיוחד, לא במלכותא דארעא ולא ברשותא דרקיעא. עם המשטרה המעלה שלנו, כלומר עם קוזקידשמיא, הנני משתדל לחיות באחזה ורעות, גותג להם את שלהם ולא אדע פחד. דהיינו, סוגר אני את חנותי בערב שבת ומועדים דוקא לפי זמן הרלקת הנרות, ככתוב בכרוניקה של רואר היום, וכשמפועים בחנותי שני שוטרו ונוטריו תוקנים של ר' קוק באמירת "גוט-שאבעס" (שבת טובה!) בחיך לרמו על הנעילה, הריני בקבל אותם בספ"י, כשמחשיף עלי בערבי שבת אצל הספר, והנני יוצא דרך הדלת האחרנית, איני מעשו, כידוע, אפילו בשבת, וכבר הזמנתי לי גם "פרומוס" שקט שאינו מרעיש עלמעות.

וכשנכנסתי ל"חורבה" בשחרית וראיתי מהציה ומעלה ספסלים ריקים ולא יאמר חלילה שום אדם: צר לי ולמקום בהורכה, ורק פנים מלאים ומגולחים למשעי של אורחים אמריקאים העומדים שם ב"מזרח" למעלה, למרתי באותה שעה ג' דברים: למרתי שאין נכנסים לחורבה בלא פספורט אמריקני, שהוא יפה לכבודים ול"עליה" שמנה ולמרתי מעשה נאה ביד מו ל ק ה אחת וראויים הדברים לשמעם:

מעשה בר"ר אחד, לא למדיצינת אלא למחלות אחרות, שנכנס לבית הכנסת במג' בעתו הלכנה ורחבת השולים, עלה ישר אל "קיר המזרח", הוציא מגרתיקו, ורמולקה לבנה והבש לראשו, אח"כ הוציא משקדטלית שלו ורמולקה שניה, שלל צבעים רקמה עם כל הגוונים: אדם, ירק, כחול, צהוב, ירקרק חרוץ, כרמית הקשת בתוך הענן, נגש אל הגבאי הושיט לו את הכומתה הופם ולחש רכר מה לתוך אזנו, והגבאי הכניסה כ"ד לתוך ה"סטנדר" החדש, שהליו לטבור ה"רבי" במשבצת מג' דוד ואגב הכין סטנדר כזה גם בשבילו בלי סגן דוד.

כשהגיע האורח הגדול לבית הכנסת, הודרו השמש להעמיד לפניו את הסטנדר ומחשש שמא חלילה לא ירגיש ה"רבי" בהפתעה ותנעיסה המחכה לו בסתיו, הוציאה הווצה והניחה למעלה על שני יתמחזורים הקטנים, והיה כורך: מחזרה טלית וירמע"ל קדו ה"רבי" התעטף בטליתו וכשהופיעה לפניו הירמולקה בכל יפעה והדרה התכונן בה

רגע, אחז בקצה ציציתיה ובדרך נס קפצה מיד ארצת... השמש כרע "מודים" על הארץ ובאסף ביצים עוזכות אסף את המתנה העלובה שהת גוללה בצבע-רקמתים שלה על פני ארמית, והגבאי שלנו היה עסוק לפני התיבה בתפלת שחרית ולא ראה איך עמד ה"רבי" ותשיך בשחוקהו שלו על שפתיו... אולי זכר בשעת מעשה את הגלימא, שלבש אשתקד אצל הבוכרים?..

לא בדהא חלילה ולא "גוזמא קתני", אלא מעשה שהיה!

למרתי רבותי, שאין גכנסים לחורבה ביוח"כ אלא לכבוד ה"רבי", יגנון הרוצים, סקרנים, מנינים נודדים, עבריינים וסתם כטלנים, שקראו את המודעה בעתונים בערב החג, הוץ מהפקידים הנבוכים, שני הרבנים הראשיים וכל ה"פני" כמעט, שהיו הפעם בבחינת בל"י-ראה ובל"י-מצא בכאן; ולא זכינו לשמע כל דרוש מפולפל מתוך וההפטרה במבטא האשכנזי ודברי תהלות ותשכחות במבטא הספרדי, כמו למשל בחג הפסח, לפני הכריחה.

רק ב"כל נדרי", זכינו לשמע דרשה ארוכה מפני רב זקן בלשון גרמנית, כלומר זרגון עם "פתחים", "ואם לגרמנית — תגיהו לי!" וכנגון הידוע של המגידים ובכפיפת האגודל, כנהוג — חבל, שלא היה שם ה"מגיד מקלם", זה שהופיע על הבמה כהגינת בית העם, בכדי שילמד ממנו קצת — עד שהת חילו הצעירים צועקים "עברית!", נכנסה

המשטרה והקהל ענה: "וסלחת לעווננו כי ר ב הוא"...

בקצור, ה"רבי" בגפו בא, בגפו ישב תחתיה החופה "כאהל הנמתח בדרי מעלה" ובגפו יצא כחתן יוצא מחופתו בלויית פקיד פשוט ונושא כליו משוטרי בית-לוי, עוב לאגחות את הד"ר המסכן עם תירמולקה שלו, את כסאי הכבוד הגדולים שעמדו ככלי ריק משני צדדיו והלך לבקר את ר' יוחנן בן זכאי למנהה ולנעילה...

בצאתי אחריו עם כל ה"חאלאסטריה" (ובנופיה) של ה"מנין הנודד", עליתי ברחוב יפו וראיתי לפני מרחוק שני באוואסים לבר שים בגדי שרר עם כנפי רקמתים ורחביי מבנסים, דופקים במקלותיהם על הארץ, בקצב ובמדה, כקאוואסי הקונסולים התקיפים בשעתם. אחריהם הופיעה מצנפת כחולה ויפה, כטוהר הנתון בצניף טהור — מראה כהן! — אצטלת-לבן של משי וזקן פטריאר כאלו לכו וארוך מרחף על פני החזה. כל הגויים מסביב ואפילו הכהורים שלנו, שיצאו מבריסטול, עמדו וחביטו בהתפעלות אחרו הישיש שלנו, שהלך וטפף בנגרדנות מורחית, אחד הנוצרים, מהסוחרים החשובים, לחש לקונה שלו מתוך יראת הכבוד ואמר בלשונו:

— "הארץ חכם אל-כביר תאבע אל-יהוד" (זהו החכם באשי של היהודים) — כנראה, שהלך אל ר' יוחנן בגזכאי עם שני פרחי כהונה שלו, ואני — למה אכחד? — חשבתו

בשעת מעשה על הכהן הגדול שלנו בשעת כניסתו לבית המקדש לעבודת יום הכפורים...

אגב, בשובי מהכתל המערבי אחר תפלת "כל נדרי", ראיתי מול בית הדאר "אודיליאה" שלמה:

שערך בנפשכם, מהור אחד גבוה, על כתפיו הרחבות שוכן ראש גלוי ומתולתל כבדואי זקן שחור וארוך מבסה את זהו הפתוח לרותה, רגלים ארוכות ושעירות יוצאות לכו מתוך מכנסים קצרים, מטה עבה כימינו וריבה עבה בשמאלו ופטוסה-קטרת בפיו... חבל מאד, שנשאר ר' ב"צ יולר בתנ"ל ולא היה בשעת מעשה כדי שיוכל לאמר אח"כ: בעיני ראיתי! אחריהם זוג שני: בחור יותר גבוה ויותר עברק, כטה יותר עבה ובהורה יותר שמנה, ושניהם כאחד מבמבמכים בלשון חזירים, והיא קוראת לו דרך חפה בלשונם בארצדא: (זקני שלי!)... ולסוף, לא זוג שלישי, אלא הליו יחודי, כפוף קצת, הולך ושר לו בנעימה דקה מתוך געגועים את תפלת "יעלה" מכל נדרי, גוכה בסרביה ובנגון של ה"דיוטה" הוואלאנית...

הוא אשר אמרתי:

אי אפשר לערוך נשמה של ישראל וביחוד ביום הכפורים.

מי מלל ומי פלל לנו כי דוקא הצעירים שלנו, מאלה שאינם חשודים חלילה ביראת שמים יתרה, דוקא הם יבקשו להחזיר עטרה ליושנה? מסתמא לא שכחו עריין גירסא

דינקותא וזכרו היטב — יש להם זמרון טוב למה שניחא להם! — את דברי חז"ל: "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו בשבט ויום ה' כ"פ ו' ר' י"ג, שבהם היו בנות ישראל יוצאות והולות בכרמים ואוכרות לבתורים וכו' — וכיוון שלא מצאו כרמים, כמו שנאמר, הסתפקו באין ברירה גם בחגגשת שנלר...

ואצל החסידים כלומר אצל ניסן בן נתמלאתי התפעלות, לא חלילה מהמחלקת שפרצה שם בשוק העליות בשביל "לוי" או "מפטיר יונה" איני זוכר היטב — אגב, ראיתי בקצת מקומות, שהזכור את ה"מצוות" סובב בקהל ומכריו על סחולתו כמו להבדיל, מוכרי הגזוז ב"סינכה" בשעת ההפסקות — אלא נתפעלתי דוקא מהצוירים, מעשי ידי אמן להתפאר, נשאתי את עיני למרום אל קיר הכיזה וראיתי לפני תמונת היה, שהיא ספק קור אורנג'אוסנג, ספק אדסדארוויני, ותיתי לו להצייר החכם שכתב למעלה: "גבור באר ר"י... משמאל, פרש הנשר את שתי כנפיו ועף על עביהענן ולרגליו יערי עה של סיביריח השקועים בהררי שלג עלמיי ברר! רעדת-קור וצמרמדת עברה בכל גופי... אלא שהקב"ה הקדים רפואה למכה והכין לנו בא"י שמים גבוהים וטהורים, הרייחמד כהר הזיתים והצופים וארמונו של הנציב שנשקפו מבעד לחלונות הרהבים, ושלח לנו את קרני השמש הלוהטת להמיסה כנראה, קצת את השלג אשר בבית הכנסת...

למטה ענתה אחריהם : לשנה הבאה
במכסיקו !.

* * *

עיקר שכחתי :

בשעורי הקודם רמזתי לכם, כמדומני,
שאין אומרים אצלנו בזמן האחרון "הודו"
לה' כי טוב וחוששין מפני ה"עבר", והנה
משעה שחזר ה"רבי" אל החדר — את
רצועתו והחדשה לא זכו עדיין לראות ! —
תקנו חכמים והביאו ר"ן כלי-זמר חדשים
מבני עשרת השבטים, שחזרו מעלמא"
ד"קושטא", ועם לולבים ואתרוגים, כדי לקיים
מצות ארבעה מינים התלויה בא"י בזמננו,
ובעידנא דריתחא, יאכלו בני-דודנו את
פירושה של מצוה זו בעולם הזה...

ואלי דבר יגונב כי "רבי ר' משה'לי
שיחזר אלינו היום עם כל כת דיליה מחו"ל,
הוא שרוי בדלות לא עליכם ומכל שד"ותו
איז פרנסתו מצויה ר"ל שנאמר : אין כסף
לאדון זה. אגב נודע לי כי הפלוגית שלו —
נשים לשונם ארוכה כידוע — היתה מסיחה
לפי תומה בשבוע זה לפני בעל-חוב על ח"י
זווים מצריים, וספרה לו אגב אורחא כי ר'
חיים שלנו הציע לפני בעלה בזמנו שלשת
אלפים נירות ולא לצה, ועכשיו הם מתחרטים,
כנראה.

ואולם אחב"י רחמנים בני רחמנים,
ואי"ה בחח"מ יקבצו ביניהם לא פחות
מארבעים נירות מפני "גמר חתימה טובה"
שלו על גיר שכלו לו חדשיו — כדי לפדותו
מבית דין — ויחגרת סינר עליו, כנהוג...

ומחמת שאני איך לגמד את סוכתי הנני
נפטר מכם, יקרי, בברכתו "מועדים לשמחה",
לקונצרטים ולנשפים, לכנוסים ולהוצאות
וביהוד להצגת ה"חוק" לישראל, שלמדו חומש
חקים שלנו ניפו לכבוד עשרת ימי-תשובה,
ולחצגת "מכירת יוסף" בתיאטרון ציון בעירנו,
ותזכו לשבת בסוכה שאינה פסולה ובפרט
ל"פרי עץ הדר", כמו שנאמר, עם פיטום
יפה ובולט ונענועים טובים עפ"י דין, —
"ואם תהיו בני אדם, אומרת חותנתי, תאכלו
בסוכה"...

וכדי שלא להטיל חלילה קנאה בסעודה,
עלי להזכיר קצת גם בשבח של הצוירים
אשר בחורכה. נער הייתי וגם זקנתי ולא
ראיתי אפילו בבצלאל מעשה אמנות כזו !
אין כח בעטי לתאר לפניכם הכל, והריני
סכתפק בזה להזכיר לדוגמא דק את התופ
הצבאי עם זוג של "טאצין", שמכין בהם
בחתונות במאה-שערים, עם יתר הכלי זמר
התלויים על העצים ושלוקה, כנראה. בהשאלה
מתזמרת גז-העיר... לקיים מה שנאמר : "על
ערבים בתוכה תלינו את כנורותינו" ואין
חכמה ואין תבונה כנגד מקרא שכתוב...

וכשאני לעצמי, איני מקנא לא בבצלאל,
אף לא בפן וברב, שנמצאו להם מתחרים
כאלה בצוירי הקדש שלנו בירושלם !...

ולכא מידא דלית לה רמיוז במחזור,
הנה למשל, תפלה זו ב"שמנה-עשרה" :
"אתה קדוש ושםך קדוש וקדושים
בכל יום", רמו, כנראה, לטבלאות החדשות
שקובעים בועכות היהודים בעירנו, כידוע.
וכשמדו אחב"י מרחוב "פאולוס הקדוש"
אשר עלייד זכרון משה ויגיע כפים ועד רחוב
"בטאטא" אשר בבית הרב קוק עם כל חמשת
השלטים של הרי פישל, וקראו בשעת
ה"עבודה" : אנה בשם ! הטאתי.
פשעתי ! " בטח נתכוונו להברינו היהודים
בועדת השמות, שלא עסקו היטב ב"עבודה"
מחמת רב כסאזיהם, והנם בבחינת צדיקים
גמורים שמלאכתם נעשית על ידי אחרים...

וליצני הדור אומרים כי המנינים החדשים
בתלפיות, בבית-חמרם וברוממה, כשצ'עסו
בקול גדול בשעת הנעילה : "אבינו מלכנו !
מחוס את שטרי חובותינו ! " ראו לפניכם
בשעת-מעשה את מוה"ל של הבנק
האמריקאי...

אחר הנעילה, נסחכתי ברנלי מבלי כח
מרב תענית ונרודים בבתי הכנסיות, עד
שהגעתי אל מגדל-הצופים ב"הנין החובה".
כנראה, שטפסו שם היהודים על כל המדרגות
כדי להיות יותר קרובים אל הקב"ה, וכשתקעו
תקיעה אחרונה בשופר כדי לגרש כלה את
השטן, נשמעה קריאה : לשנה הבאה
בירושלם ! וחבורת צעירים שעברה שם